

הלכות מעשיות

שיעורו של מורנו הגאון הרב מצליח-חי מאזוז שליט"א

גליון קמ"ח

שודר בערוץ "קול ברמה" במסגרת התכנית "בית ההוראה"

העלון מוקדש לע"נ גאון עוזנו עטרת תפארת הפוסקים מרן רבנו עובדיה יוסף בן ג'ורג'יה זצוק"ל

הלכות תספורת פאות הראש (ב)

נושאי השיעור:

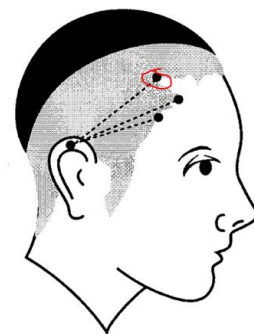
מיקום פאות הראש. השיעור המותר לגלח בפאות הראש. אם יש ענין להשאיר פאות ארוכות. שערות הפאות גליות או אחורי האוזן מנהג ה'חלאקה'. 'חלאקה' בקברות צדיקים. 'חלאקה' בחול המועד. מדבקות כעין קעקוע. איפור קבוע ממעשרות.

מיקום פאות הראש

א. שאלה: היכן המקום המדויק של פאות הראש? יש שעושים עד חצי האוזן, ויש שעושים מהמצח למעלה ועד סוף האוזן למטה, מה הדין?

תשובת הרב: זה הדבר הנחוץ והחשוב ביותר בהלכות הללו, לדעת היכן בדיוק המקום של פאות הראש, ויש בזה תסבוכת גדולה. מרן כותב בשולחן ערוך (יו"ד סי' קפא ס"א): פאות הראש הן שתיים, סוף הראש והוא מקום החיבור ללחי מימין ומשמאל. בסעיף ט' מרן מרחיב יותר את הדברים, וזה לשונו: שיעור הפאה מכנגד שיער שעל פדחתו (בדרך כלל פדחת זה מצח), ועד למטה מן האוזן, מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם, וכל רוחב מקום זה לא תגע בו יד.

לפי פשט הדברים נראה שכוונת מרן להעביר קו באלכסון מהמקום שמעל המצח עד האוזן, ושם בקו ישר עד למטה מהאוזן, כל האורך של האוזן, שזה מאד גדול.

כך מבאר בספר יד הקטנה (פ"ו מהלכות ע"ז אות ע"א), וכך גם דעת החזון איש ע"ה (ע"י לשכנו תדרשו ח"א עמ' ש"ו). כך אפשר לראות גם הרבה מהחסידים, אלה שמסתפרים מספר אפס, ובכל זאת מניחים מכיוון המצח באלכסון עד לאוזן, ומשם יורד למטה לכיוון הזקן, את כל זה הם לא מספרים. אבל לדעת הרבה אחרונים זה רק חומרא, ומעיקר הדין אין צריך להשאיר כל כך גבוה, ולא צריך להשאיר עד סוף האוזן.

סיום פאות הראש

היכן מסתיים המקום של פאת הראש? כפי שהזכרנו, מריהטת דברי מרן השולחן ערוך נראה שעד סוף האוזן. כלומר, נכון שמותר לגלח את הזקן במכונה או במשחה, אבל אלה שעושים כן צריכים להשאיר את אורך הפאות עד תחתית האוזן שהוא מקום האליה. וזה דבר שלא רואים כמעט אף אדם שעושה כן.

גילוח הזקן היה נהוג כבר מאות בשנים, וחכמי ישראל מזכירים את זה כבר לפני שלש מאות שנה, (מרן ראש הישיבה שליט"א ציין למה שכתב בשו"ת חתם סופר (חיו"ד סוס"י קנ"ט) שכן נהגו חכמי איטליה בדורו, ושכן נהג היש"ר מקנדיא, שהיה חכם מפורסם בימי הגאון בעל תוספות יום טוב), ולא היו משאירים את הפאות עד לסוף הזקן למטה. ואין פוצה פה ומצפצף שעוברים על דברי מרן השולחן ערוך.

אנחנו גם רואים את זה אצל ילדים [וכן נשים]. יש להם שיער בצד האוזן - רק עד אמצע האוזן, אבל לא יותר למטה מזה. וזה

מוכיח שכל מי שאין לו זקן אין לו שיער מחצי האוזן ולמטה, וזה מלמד שגם לגברים הבוגרים שאכן יש להם שיער שם, זה מהזקן ולא מפאת הראש, ולכן אפשר לגלח משם. (ב"ח, ועוד).

ועוד ראיתי שהוכיחו כך, שהרי יש אנשים שצבעו שערות הזקן שלהם שונה מצבע שערות הראש, וניתן לראות בבירור שמחצי האוזן ומטה צבע השערות בצבע הזקן. (שו"ת ארץ צבי פרומר סי' ג' אות ה').

והרב בשו"ת תפלה למשה (ח"ג סי' כ') כתב שמדברי הרא"ש בשם ר"ח מוכח שמחצי האוזן ולמטה אין זה נחשב פאה כלל. וכן מוכח מהטור ואו"ח ורבנו ירוחם שהביאו דברי ר"ח. וכן מבואר במאירי וריטב"א ונמוקי יוסף. ורק בדברי רש"י יש סתירה לכאורה בזה.

גם מרן ראש הישיבה כתב בתשובה (נדפסה באו"ת טבת תשמ"ח סי' נ' אות ג') להקל, והכריע למעשה שעד חצי האוזן הוא הנקרא פאת הראש, ולמטה משם הוא מותר גמור.

וכתב שיש בזה ספק ספיקא, שמא במספריים כעין תער מותר, ואם תאמר כדעת האוסרים, שמא כדעת הרמב"ם שכאשר משאיר ארבעים שערות מותר. ושמא כדעת רש"י כשאינו משווה צדעיו לאחורי אזנו ממש, מותר.

בנוסף הרב ביאר גם בדברי מרן השלחן ערוך. ראיתי הגהה בכתב יד של מרן ראש הישיבה על הגיליון באור תורה (שבביתו), שהוסיף מדברי רש"י במסכת נזיר שכתב 'למטה מהאוזן', ומוכח שם בסוגיא שכוונתו למטה **מתחילת** האוזן, דהיינו עד חצי האוזן. כן הוא מוכיח מעוד כמה מקורות. ולפי זה הוא כותב בגליון שיתכן לפרש כן גם בדעת מרן השלחן ערוך.

וכך כותבים עוד אחרונים רבים, שמחצי האוזן ולמטה זה נקרא מקום הזקן ומותר לגלח שם ואין בזה חשש.

כך גם ראיתי בשמו של מרן הגר"ע יוסף ע"ה. הוא לא כתב את הדברים בספריו, אך מביאים בשמו שהוא ראה את הדברים, וכך הורה הלכה למעשה להקל מחצי האוזן ולמטה.

הדבר מוסכם כמעט בין כל האחרונים להקל מחצי האוזן ולמטה, כי כתוב עד מקום הלחי, וזהו מקום הלחי.

תחלת מקום הפאות למעלה

כעת יש שאלה מהיכן מתחיל מקום הפאות למעלה. כי מפשט דברי מרן שראינו, משמע שהכוונה היא מקום המצח, וכאן הדברים צריכים בירור.

ונבאר בקצרה: על הפסוק בתורה בפרשת קדושים "לא תקיפו פאת ראשכם" (ויקרא י"ט כ"ז), יונתן בן עוזיאל מתרגם: לא תקפי **צדעי** רישיכון, ומשמע שאיסור הגילוח מדבר על הצדעיים.

וגם בתורת כהנים כתוב: פאת ראשכם, סוף ראשכם, ואלו הם ה**צדעיים** מכאן ומכאן. כך גם הרמב"ם ע"ה כותב (פי"ב מהלכות עבודה זרה ה"א): אין מגלחין פאתי הראש וכו', לפיכך המגלח שני **צדעיו** לוקה שתים.

מה זה מקום הצדעיים? בתחלת ספר שופטים (בפרק ד') מסופר על יעל, שלקחה את היתד ותקעה אותו ברקתו של סיסרא, ושם כתוב: "ותתקע את היתד ברקתו" (פסוק כ"א), והתרגום מתרגם: סיכתא [-היתד] נעיצא בצידעיה, ולומדים מכאן שהרקה זו הצדעיים.

ומה זה מקום הרקה? רש"י בשיר השירים (ד' ג') כותב שהרקה זה גובה הפנים אצל העינים. ולפי זה משמע שמקום הרקה הוא בין העינים לאוזן ולא מעבר לכך. ולפי זה מובן ש**פאת הראש היא לא למעלה מהמצח, אלא אך ורק בין האזנים לעינים.**

גם הראב"ד בפירושו לתורת כהנים כותב במפורש שבאותו מקום שעצם הגולגולת מתחברת עם עצם הפנים והלחיים, **מאותו מקום החיבור שיער הראש יורד מכאן ומכאן כמין זנבות.** והם נקראים פאות הראש. (ע"ש). והיינו בין האוזן לעינים, ומשמע שזה בלבד מקום הפאות.

גם הרדב"ז בתשובה (ח"ב סי' תש"א) כותב שמקום הצדעיים הוא מקום הפאות המבדילות בין הראש והזקן, **והוא כנגד האוזן ממש.**

גם מהתוספות במסכת נזיר משמע כך, שכתבו: צידעא זה שיער הרבה וגדל **סמוך לאזנים.**

וגם דעת רבנו האריז"ל כך, וכך כותב מהרח"ו בשער המצוות: אמנם בענין שיעור הפאה, היה נזהר מאד לשייר כל השערות אשר בצדעיים, שהוא כל השערות שיש **בין האוזן לאותו המקום**

החלק שאין בו שערות [דהיינו מקום העינים] מכאן ומכאן בשתי צידי הראש וכמו שכתב בספר בית יוסף על הטורים. **וגובה הפאות שיעורן עד מקום שיגביהו ראש האוזן למעלה.** משמע מדבריו שמעל מקום האוזן זה לא נקרא פאה ואין בכך חשש כלל.

רבנו האריז"ל לעולם אינו מיקל יותר ממרן, אלא רק מחמיר עליו.

כף כתב גם מהר"א אשכנזי (בחי' לקדושין דף ל"ה ע"ב). גם בספר חכמי הספרדים בארץ ישראל, שם מובאים מנהגיה של צפת

שהונהגו על ידי רבי אברהם הלוי מתלמידי רבנו האריז"ל (שכמובן חי יחד עם מרן הבית יוסף), והוא כותב: רוב בני המדינה מניחים פאה רוחב אצבע **מראש האוזן**, ויש שמניחים רוחב שתי אצבעות. מפורש שהפאה מתחילה מראש האוזן, ומשמע שלמעלה מכאן אין כל חשש.

והאריכו בכל זה בספר הוראה ברורה (בביאור הלכה הארוך). לפיכך **הלכה למעשה**, מי שמסתפר במספר אפס וכדומה, עליו להיזהר שמראש האוזן, מהחלק העליון באוזן ועד חצי האוזן, דהיינו מקום הנקב של האוזן, ויספר במספר אחד ומעלה, אבל לא קצוץ יותר. אבל מעל הגובה הזה וכן מחצי האוזן ולמטה, אפשר לספר את זה במספר אפס. וכמובן הזקן אסור לגלח בתער, אבל במכונת תספורת מספר אפס מותר.

השיעור המותר לגלח בפאות הראש

ב. שאלה: כמה השיעור המינימלי והקטן ביותר של השערות בפאות הראש? האם מותר לגלח פאות הראש במכונת תספורת במספר אפס, כמו בזקן?

תשובת הרב: יש שינוי בין הזקן לבין שערות פאת הראש. כתוב בתורה על זקן: "לא תשחית את פאת זקנך" (ויקרא י"ט כ"ז). לשון לא תשחית משמעותו כשאדם חותך את השערות מגובה השורש, אבל אם חותך במספרים כעין תער, מבואר בגמרא במסכת קידושין (דף ל"ה ע"ב) ובמסכת מכות (דף כ"א ע"א) שאין בכך איסור.

אבל לגבי פאות הראש, דעת התוספות (שבועות ב' ע"ב ד"ה חייב) והרא"ש (סוף מכות סי' ב' – ג') ועוד ראשונים שאפילו במספרים כעין תער יש בדבר הזה איסור תורה. כיון שכתוב בתורה "לא תקיפו פאת ראשכם", ולא כתוב "לא תשחית", משמע שגם אם אינו משחית אסור. אבל הרמב"ם והסמ"ג ועוד פוסקים סוברים שכיון שהתורה הקישה אותם: "לא תקיפו פאת ראשכם, ולא תשחית את פאת זקנך", משמע שדינם שווה. ומותר לגלח פאות הראש במספרים כעין תער.

ומרן בשלחן ערוך (יו"ד סי' קפ"א ס"ג) כתב שיש לחוש לדברי האוסרים, ואין להסתפר קצוץ ואפילו שזה לא ממש בתער.

ולכן למעשה מי שמגלח את זקנו במכונה כשרה¹, צריך להזהר שלא לגלח מעל העצם. כלומר באמצע האוזן - בלחיים, יש כמין בליטה, והיא למעשה מקום החיבור בין העצם של הראש לעצם של הפנים. **ממקום הבליטה ומעלה זה פאות הראש, וגם במכונת גילוח כשרה לזקן, אסור לגלח שם.**

כמובן מותר להסתפר ולחתוך את השער בפאות הראש. אבל צריך שיהיה קצת ארוך, ולא קצוץ מידאי.

אורך השערות בפאות

ומה השיעור של 'קצת ארוך'?

במסכת נדה (דף נ"ב ע"ב) שנינו: שתי שערות האמורות בפרה ובנגעים ובכל מקום, כדי לכופ ראשן לעיקרן, דברי רבי ישמעאל. רבי אליעזר אומר: כדי לקרוץ בציפורן, רבי עקיבא אומר: כדי שיהו ניטלות בזוג. והגמרא מביאה שרב חסדא אמר שהלכה כדברי כולן להחמיר.

והרמב"ם (הלכות נזירות פ"ה הלכה י"א) כתב: נזיר שגלח שערות אחת לוקה, בין בתער בין בזוג. והוא שקצצה מעיקרה כעין תער. וכו'. ואם הניח ממנו לכופ ראשה לעיקרה אינו לוקה, שאין זה כעין תער.

וכך מצינו עוד שכתב הרמב"ם (פ"ח מהלכות טומאת צרעת ה"ו): השיער השחור המציל בנתקין אין פחות משתי שערות, ואינן מצילות עד שיהיו אורכן כדי לכופ ראשן לעיקרן.

וכתב בשו"ת תורה לשמה שמכך יש ללמוד שאורך פאות הראש הוא כדי שיכול לכופ ראשן לעיקרן. וכך דעת הגאון רבי עקיבא איגר (חי' שבועות דף ב' ע"ב) והגאון כתב סופר (בהגהות לש"ע סי' קפ"א ס"י) בשם אביו החתם סופר (בתשובה כת"י).

וכך כתב בפשיטות מורי ורבי המובהק בשו"ת תפלה למשה (ח"ג סי' כ'). וכך פסק בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' קי"ג אות ה'). וכך כתב בספר אשרי האיש (יו"ד ח"א עמ' קמ"ב) בשם הגרי"ש אלישיב. (וע"ע בהוראה ברורה סק"ח).

שיעור "לכופ ראשו לעיקרו"

וכמה זה השיעור לכופ ראשו לעיקרו?

יש אומרים כשלושה מילימטר, וכך כותבים כמה תלמידי חכמים בדורנו (עי' בס' ברית לוי, ובשו"ת יוסף לקח). וכך העיקר להלכה שבשלושה מילימטר מותר. יש שאומרים שלשה וחצי מילימטר ויש גם אומרים קרוב לחמשה, ואם אדם יכול לעשות כן תבוא

¹ מה זה מכונה כשרה? כשאדם מעביר את היד מלמטה למעלה ומרגיש מעט את הזיפים.

עליו הברכה, אבל מעיקר הדין אפשר להקל בשלשה מילימטר. ומכל מקום, אלה שעושים יותר קטן מזה, יש בזה בעיה וחשש של איסור דאורייתא.

פאות ארוכות

ג. שאלה: יש נוהגים להשאיר פאות הראש ארוכות (כמנהג האשכנזים והתימנים), האם יש חיוב להשאיר פאות ארוכות כל כך?

תשובת הרב: מרן בשלחן ערוך (יו"ד סי' קפ"א ס"ג) כותב שאסור לגלח פאות הראש בתער, וכן במספריים כעין תער, ומשמע שבמספריים שלא כעין תער מותר. וכעין זה מצינו בבית יוסף (סי' קפ"ב ס"א) שאם אדם חותך במספריים יותר ארוך ממספריים כעין תער, הדבר מותר. ולפי זה יוצא שלפי הפשט אין בדבר בעיה כלל לעשות יותר ארוך.

אמנם התפארת ישראל במסכת מכות (פ"ג אות ל"ג) הבין ממה שכתב מרן 'לא תגע בו יד' שצריך ממש להאריך את הפאות. [במשנה במסכת מכות פ"ג אות ל"ג כתב, מקום פאות הראש, כל שכנגד הצדעיים עד למטה מהצדע במקום שהלחי התחתון בולט, וכמו כן הוא שיעור אורך השערות].

אבל העירו עליו שאין זו כוונת מרן כלל, אלא כוונתו כמו שכתב בבית יוסף, שלא תגע יד בכל השיעור של המקום הזה, בין בתער ובין במספריים כעין תער.

יש כמה חכמים בדורנו, ומהם בשו"ת ארץ צבי (פרומר, סי' ג' אות ה') ועוד פוסקים, שכתבו שהשארית פאות ארוכות נחשבת להידור מצוה. ויש שהביאו לכך ראיה ממה שכתבו מהרי"ל והשל"ה לגבי מצוה, שלמרות שאדם יכול לקיים את עיקר הדין באכילת כזית, מכל מקום כמה שמרבה באכילה הכל בכלל מצוה. גם התוספות במסכת סוכה (דף ל"ט ע"א) כותבים לגבי לולב, שאמנם יוצא ברגע הגבהה, מכל מקום מצוה מן המובחר להחזיקו יותר. ולכן נהגו אנשי ירושלים להחזיק אותו כל היום כולו. זאת אומרת שיש בזה ענין להמשיך את הקיום של המצוה, ועל פי זה יש שאמרו שכך ראוי לעשות.

אם יש ענין לפי הקבלה להשאיר פאות ארוכות

אבל האם יש ענין על פי הקבלה להשאיר פאות ארוכות? מהרח"ו בשער הכוונות (פרשת קדושים) כתב על רבנו האר"י: אף אם היו שערות הפאות גדולים מאד וארוכים, לא היה חותכם במספריים, רק עד יגדלו ויתארכו וידלדלו, וירדו ויכנסו למטה

מגבול שערות הזקן. ואז היה חותכן ומקצרן במספריים, לפי שמה שמשתלשל משם ולמטה אינו נקרא פאת הראש. עד כאן. ולא נתן שום טעם או סוד לכך שהיה מניחם ארוכים. ויתכן שזה רק חסידות בעלמא, כמו הידור מצוה שהזכרנו.

ואכן דודי הגאון רבי יצחק ברדא שליט"א בשו"ת יצחק ירנן (ח"ב חיו"ד סי' ב') הביא דברי מהר"י צמח ומהר"י פתייא שפירשו דברי האידרא רבא (פ' נשא דף קל"ב ע"א): אורכא דכל שיערא דנחית מקמי אודנוי, לא הוי אריכא וכו', ואלין שערין מכד נגדן אתמשכן ותליין. ופירשו דהיינו ממקום שיוצאים נמשכים ותלויים רק כנגד בית מוצאם, דהיינו ממקום שיוצאים, אבל לא למטה מזה.

והוסיף שראינו עוד מקובלים שכך נהגו כגון רבי רפאל ג'אמי ועוד, שלא השאירו פאות ארוכות.

לעומת זה ישנם מקובלים שאכן דאגו שהפאות יהיו מעט יותר ארוכות, כגון רבי מאיר ועקנין ראב"ד טבריה, רבי עובדיה הדאיה, הרב מרדכי שרעבי, הבבא סאלי, רבי מאיר אבוחצירא, רבי מסעוד מלול ועוד כמה מקובלים שראינו שאכן האריכו את הפאות יותר, וזה כנראה על פי מנהג רבנו האריז"ל, בשער המצוות (פרשת קדושים דף כ"ד ע"א) שנהג להאריך את הפאות עד הזקן.

שערות הפאות גלויות או אחורי האוזן

שאלה: האם יש לסלסל את הפאות ושהיה גלויים, או שהפאות יהיו אחורי האוזן (כמו שנוהגים רבים מהספרדים)?

תשובת הרב: באידרא רבא (דף קכ"ט ע"א) כתוב: ושערא סליק אבתרוי דאודנין, דלא לחפאי עלוי, דכתיב להיות אזניך פקוחות. כלומר, השערות של הפאות יהיו אחורי האוזן כדי לא לכסות עליהן, וכמו שכתוב להיות אזניך פקוחות.

ועוד נאמר בזה (באידרא דף קלא ע"ב): ושערא תלי וסליק על אודנין לאחורוי, ולא תלי אדיקנא. משום דלא איצטריך לאתערבא אלין באלין דכולהו מתפרשן באורחיהו. כלומר שהפאות לא יהיו על הזקן כדי שלא יצטרכו להתערב זה בזה, אלא כל אחד ילך לכיוון שלו.

הגאון הבן איש חי ע"ה בספרו בניהו על תיקוני הזוהר (תיקונא ע' דף פ"ה ע"א) כתב שהאדם יהיה נזהר להעביר את השיער מעל אזנו ממש. ולא יהיו תלויים על פתח האוזן, אלא ידחה אותם לצד אחר או יקצוץ מהאורך שלהם. וכן אני נזהר בזה תמיד לדחות את הפאות אחרי האוזן. ומסיים כך: ואיך שיהיה, צריך אדם להיזהר

לדחות שערות פאות הראש אחר האוזן, ולא יהיו סרוחים ונמשכים על האוזן כלל. (וע"ע בספרו בן איש חיל ח"א דרוש ג', דף ל' ע"ב). והביא את כל זה בשו"ת יצחק ירנן (שם).

לפי מה שאמרנו יש מקור למנהג התימנים ולאלה שעושים פאות ארוכות, כך משמע מהזוהר בכמה מקומות, וגם רואים מדברי רבנו האריז"ל שיש ענין בפאות ארוכות. אך עם זאת כותב רבנו הבן איש חי שהיו עושים אותם אחורי האוזן ולא לפניה.

וכנראה שמנהג הספרדים שעושים פאות מאחורי האוזן הוא כמו שכותב הבן איש חי על פי הקבלה. ומכל מקום כל זה רק דברים של חסידות, ומעיקר הדין מספיק שהאדם לא מגלח את פאותיו במספרים כעין תער. ומאידך גיסא, אלה שמאריכים ועושים אותם מסולסלים מקדימה גם זה בסדר, ולפי הבן איש חי נכון להאריך את הפאות אך להניחם מאחורי האוזן ולא מקדימה. ובפרט בעת התפילה, כי כתוב שכאשר אדם שם את הפאות מול אזניו זה מסמל כאילו האזנים סגורות וזה מסמל את האדם העליון למעלה, והדבר אינו ראוי על פי הקבלה (עי' תקיני זוהר, תקונא ע' דף קכ"ב ע"א). אבל מעיקר הדין גם זה מותר.

ומרן ראש הישיבה שליט"א בשו"ת מקור נאמן (ח"ב סי' תרל"ב) נשאל אם יש חשש שהפאות יגעו בזקן, וענה שאין איסור בדברים הללו. (וכוונתו שזה רק חסידות וקבלה).

מנהג ה'חלאקה'

ד. שאלה: יש כאלה שמספרים את הילד הקטן שלהם בגיל שלש, ועושים מסיבה ומזמינים חברים. האם יש בזה ענין? והאם צריך לעשות חלאקה בגיל שלש בדיוק?

תשובת הרב: אין לגיל שלש מקור ממש בהלכה.

מרן הגר"ע יוסף (בשו"ת יחיה דעת ח"ה סי' לה) ציטט את שו"ת ערוגת הבושם (חאו"ח סי' ר"י) שהביא את המדרש (פרשת קדושים), שכתוב שם על איסור ערלה, על מה שאמרה התורה "ונטעתם כל עץ מאכל שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל, ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש הילולים לה". והמדרש אומר על זה שגם הילד מגיל שלש לומד לדבר, וממילא מלמדים אותו תורה ומלמדים אותו לברך. ובשו"ת ערוגת הבושם כתב שלפי זה מתיישב המנהג יפה מה שאנחנו עושים חלאקה לילד בגיל שלש, כי אנחנו מספרים אותו, ויש לו מצות פאת הראש.

תלמיד חכם חשוב (שכתב הרבה ספרים לזכות את הרבים) הבין מתוך דברי מרן הגר"ע יוסף שבמדרש כתוב שצריך לספר את הילדים בגיל שלש. אבל זה לא מדויק, אין מדרש כזה, אלא רק

תלמיד חכם אשכנזי מחבר שו"ת ערוגת הבושם הביא את מנהג בני אשכנזי שנהגו לעשות כן בגיל שלש, ועשה סמך למנהגם על פי המדרש.

אבל אצל הספרדים לא נהגו בדבר הזה בגיל שלש, אלא כבר בגילאים הרבה יותר צעירים סיפרו את הילדים. [ולא הקפידו כלל על גיל שלוש, ויש שגילחו פחות מהגיל הזה, ויש שגילחו אחר הגיל הזה. וע"ע בשלחן גבוה (סי' תקל"א אות י"ג) שבירושלים גילחו בן חמש שנים בחול המועד וכו'. והובא בכף החיים שם (אות ל'). ע"ש].

אבא שיחיה מספר שכשהוא היה בגיל שנתיים לקחו אותו לספר, והסבא, ה"איש מצליח" ע"ה לקח אותו לספר ואמר לו לספר אותו. הספר ראה אותו (שהיה לו שער בלונדיני...), ואמר לו: כבוד הרב, חבל על השיער היפה הזה, אבל סבא אמר לו: תחתוך, תחתוך! יש כאן מצות פאת הראש. לא משאירים מקום ליצר הרע. ידוע מה שכתוב בזוהר שאדם שמסלסל בשערו, עושה בלורית ו"פוני" (כמו שלצערנו הרב בחורים אוהבים לעשות), עליהם היצר הרע אומר 'דא דידי הוא', זה משלי. על כולם אני צריך לעבוד להכשיל ולהחטיא אותם, אבל על אותו בחורצ'יק שמסלסל בשערו ושמה שיש לו בלורית יפה, אתו אני מסודר, זה חלק שלי, חבלי ונחלתי ולא צריך שום דבר בשבילו.

שמחה ומשתה ב'חלאקה'

כתוב בשער הכוונות (דף פ"ז ע"א), והביא את זה בכף החיים (סי' תצ"ג אות כ"ו): רבי יונתן שאגיש העיד לי, שבשנה אחת הלך האריז"ל לקבר רבי שמעון במירון, והוליך את בנו הקטן שם עם כל אנשי ביתו, ושם גילחו את ראשו כמנהג הידוע, ועשה יום משתה ושמחה. כלומר, רבנו האריז"ל עשה יום משתה ושמחה ביום שהביא את הבן שלו בשביל לספר אותו ולעשות לו גילוח הראש, ורואים מכאן שזה דבר חשוב וטוב.

גם הגאון רבי יונה נבון בשו"ת נחפה בכסף (ח"ב דף ז' ע"ג), כותב שהטעם שנהגו להרבות בשמחה בתגלחת ראשונה בתופים ובמחולות, הוא משום חיבוב מצוה שמניחים לקטן פאה בראשו.

ישנם עוד פוסקים שכתבו שכך ראוי לעשות. ולכן אלה שנהגו בכך שלא יזלזלו במנהג הזה. מי שלא נהג לא צריך לעשות את זה, אבל מי שנהג בזה, אדרבה, זה דבר טוב וחשוב לעשות יום שמחה על זה שהילד הקטן זוכה בפעם הראשונה לקיים מצות פאת הראש.

'חלאק'ה' בקברות צדיקים

ה. שאלה: יש שעושים "חלאק'ה" בציון הרשב"י במירון ובציון שמעון הצדיק בירושלים ובקברות צדיקים אחרים, האם יש בזה ענין?

תשובת הרב: כבר הזכרנו את המעשה עם האריז"ל ע"ה שהגיע לציון הרשב"י כדי לעשות "חלאק'ה" לבנו, ונמצא שראינו שהאר"י ערך חלאק'ה לבנו במירון. אולם תלמידו רבנו חיים ויטאל מוסיף (בשער המצוות שם) וכותב שהוא לא יודע אם באותו הזמן היה לו את כל ההשגה שלו בקבלה, ויש כאן הסתייגות מסוימת, אבל מכל מקום ראינו שכך נהג רבנו האריז"ל. ולא רק זה אלא שמהרח"ו כותב 'כנהוג', ורואים שהיה מנהג מזמן קדמון לעשות כך.

ומדוע דוקא בציון הרשב"י? ראיתי בספר אוצרות התורה שהביא משם ספרים דבר נפלא. ידוע הסיפור בגמרא במסכת מעילה (דף י"ז ע"א), שפעם גזרו הגוים הרשעים גזירה על היהודים שלא ימולו את בניהם, ושלא ישמרו שבת, לא ישמרו טהרת המשפחה. הלך רבי ראובן בן איסטרבולי, והסתפר כמו התספורת של הגוים שיחשבו אותו כאחד משרים שלהם. ואמר להם: תגידו לי, מי שיש לו אויב, רוצה שיהיה עני או שיהיה עשיר? אמרו לו בודאי שיהיה עני. אמר להם: אם כן מדוע אמרתם ליהודים שיפתחו חנויות בשבת, אדרבה, שישמרו שבת, ירויחו פחות כסף. אמרו לו: שמע, אתה גאון, אתה ממש צודק, כל היהודים שיסגרו חנויות בשבת. שמעו כך היהודים, שמחו, מחאו כפיים, הם יודעים שהברכה של כל השבוע באה בזכות השבת.

יום למחרת בא אליהם, אמר להם: מי שיש לו אויב, רוצה שיהיה חולה או שיהיה בריא? אמרו לו: בודאי שיהיה חולה. אמר להם: אם כן מדוע אמרתם ליהודים שלא יעשו ברית מילה? יעשו ברית מילה וכך הפרופיל שלהם ירד לתשעים ושבע... שיהיו חולים, מה אתם גוזרים עליהם שיהיו בריאים?! אמרו לו: אתה צודק, שכל היהודים יעשו ברית מילה. שמעו כך היהודים, שמחו, עכשיו הם יכולים לעשות ברית מילה.

בא אליהם למחרת ושאל אותם: יתרבו היהודים או יתמעטו? אמור לו: אדרבה, שיהיו מועטים. אמר להם: אם כן שישמרו טהרת המשפחה, כי לפי הדמיון של הגוים כביכול זה פחות. הם לא יודעים את האמת שאדרבה, במציאות זה גורם ברוך ה' לילודה מבורכת טובה ובריאה, אלא הם שמחו על הפתרון שלו והתירו טהרת המשפחה. לאחר זמן ראו שאותו אחד לא מגיע, שאלו,

איפה זה שהיה אומר דברי טעם, להיכן נעלם? חקרו אחריו והתברר להם שהוא היה יהודי בכלל, והחזירו את כל הגזירות בחזרה.

הלך רבי שמעון בר יוחאי לרומי ואמר שה' יעשה לו נס. כשעלה לספינה ראה שד אחד בשם תמליון שבא להתלוות אליהם, אמר רבי שמעון: שפחה של אברהם אבינו ראתה מלאכים, ואני צריך להיעזר בשד ולא במלאך?! אבל אמר שיגיע הטוב מכל מקום.

כשהגיעו לשם, אותו שד נכנס בתוך בתו של המלך והיא התחילה לצעוק ולהשתולל. והמלך הבטיח למי שיודע איזו רפואה לרפא אותה אתן לו מה שירצה. עמד שם רבי שמעון וראה את השד שם, הבין שהשד נכנס בתוך גופה לשגע אותה רק בשביל המטרה הזו. קרא לו בלחש: תמליון צא, תמליון צא. תמליון יצא והבת הבריאה ברגע אחד. בא רבי שמעון למלך ואמר לו: הנה, ריפאתי את הבת שלך. באותה שעה אמר לו המלך: כנס כאן לתוך אוצר המלוכה וקח כל מה שתרצה, כסף, זהב, אבנים טובות ומרגליות. הגמרא מספרת שרבי שמעון נכנס ולא לקח שום דבר, רק לקח את הטפסים של הגזירות שאותו מלך גזר, קרע אותם וזה הכל.

בספר אוצרות התורה מביא ידידי וחביבי הגאון רבי אליהו הכהן שליט"א, שזו הסיבה שאנחנו משאירים פאת הראש על ציונו של רבי שמעון בר יוחאי, **כי רבי שמעון הראה שאדם שמסתפר תספורת של גוי - לא הצליח לעשות מה שרבי שמעון הצליח לעשות עם תספורת של יהודי.**

יש כאלה שמסתפרים בקבר שמעון הצדיק, וזה על פי הגמרא במסכת נדרים (דף ט' ע"ב) שאמר שמעון הצדיק שמימיו הוא לא אכל מקרבן של נזיר, כי הוא נזיר נזירות, ואם רואה שנשטמא הוא מצטער שנדר והקרבן הוא כמעט כמו חולין בעזרה. והגמרא שם אומרת שפעם אחת הוא כן אכל. מה היה? בא אליו נזיר אחד מהדרום וגילח את כל ראשו, ואמר לו שמעון הצדיק: בני, מה ראית לגלח שערך זה הנאה? ואמר לו: פעם אחת הייתי רועה לאבי ועמדתי ליד הבאר, וראיתי את שיער ראשי ופחזו עלי יצרי, מיד אמרתי לו מה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך, העבודה שאגלחך לשמים. נשבע בבית המקדש שיגלח את השיער שלו.

אמר שמעון הצדיק [שהיה כהן גדול]: עמדתי ונישקתיו על ראשו. אמרתי לו: בני, כמוך ירבו נזירי נזירות בישראל. **וכיון שראינו ששמעון הצדיק התפעל מתגלחת שעשה אותו נזיר, גם אנחנו עושים תגלחת של הקטנים לשם שמים לקיים מצוות ה' שלא להשחית את הפאות על הקבר שלו ולהתברך אצלו.**

מדבקות כעין קעקוע

ז. שאלה: ישנם מדבקות שנראות ממש כמו ציורים של קעקועים, אבל בסופו של דבר הן רק מדבקות, האם מותר להדביקן על הגוף?

תשובת הרב: אין להדביק מדבקות כאלו.

יש בזה מראית העין, והדבר הזה נראה כמו איסור דאורייתא. וגם בלי מראית העין, ודאי שהדבר אינו ראוי, וזה מאוס לעשות דבר שהוא כעין איסור. (אבל "מדבקות מים" של סתם תמונות, שאינם נראים קעקועים, מותר).

איפור קבוע ממעשרות

ח. שאלה: אשת אברך שמעונינת לעשות איפור קבוע, האם מותר לעשות זאת מכסף מעשרות?

תשובת הרב: מכסף מעשרות אין היתר לעשות כל דבר, אלא רק מצוות שאדם אינו מחויב בהן, ולכן ברור שאין לעשות את זה מכסף מעשרות.

נכון שיש מצוה לאשה להתייפות כדי למצוא חן בעיני בעלה, אבל גם לאכול ולשתות יש קצת מצוה, ואם כן אולי נאמר שכל צורכי האכילה אדם יקח מכסף מעשרות?! ודאי שזה אינו נכון.

באופן כללי צריך לדעת שיש מחלוקת גדולה בפוסקים האם מותר לעשות איפור קבוע, ומרן הגר"ע בעצמו בטהרת הבית (ח"ג דיני חציצה ס"ח) כתב לאסור לכתחלה, רק שהעושות כן יש להם על מה שיסמוכו. וזה דבר בכלל לא פשוט בהלכה.

בספר הוראה ברורה כתבו שמאד כדאי להחמיר בזה כדעת הרבה אחרונים.

בשו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' תר"ה) מביא שנהוגים לעשות את החלאקה על קבר שמואל הנביא. וראיתי בכך טעם ששמואל הנביא קשור לנשמה של רבי שמעון בר יוחאי.

ועל כל פנים, העיקר ללכת לקברי צדיקים ואין קפידא דוקא לקבר מסוים. והרחיב בחלק מהדברים הללו ואהובי הגאון הרב יניב נסיר (אחד מבוגרי הישיבה, וכיום ראש בית ההוראה "מעין טוהר") בספרו הלכה למשה (ח"א סימן ל"ב), והאריך שם בדברים הללו בדברים נפלאים, ומי שרוצה יכול לראות בהרחבה שם את כל דבריו הנפלאים והמתוקים.

'חלאקה' בחול המועד

ו. שאלה: האם מותר לעשות חלאקה בחול המועד?

תשובת הרב: לכאורה היה נראה שאסור, כי אסור להסתפר בחול המועד. אבל מרן בשלחן ערוך (סי' תקל"א ס"ו) פסק שמותר לגלח קטן בחול המועד. מפני שכולם רואים שהוא קטן. (וע"ש במשנ"ב ס"ק ט"ז).

וכך פסקו בכף החיים (סי' תקל"א אות ל') ומרן הגר"ע יוסף בשו"ת יחיה דעת (ח"ה סי' ל"ה) ובחזון עובדיה (יו"ט עמ' קצג) על פי דברי גנת ורדים (קונט' גן המלך סי' ס"ב) שמותר לעשות חלאקה בחול המועד.

גם מרן ראש הישיבה שייבדל לחיים כתב להקל בזה בספרו מקור נאמן (ח"א סי' ת"ק), ורק הוסיף שאם מספרים אותו ממש תספורת גמורה, הנכון הוא שהספר יהיה אדם שהמצב שלו דחוק, ועל ידי התשלום של התספורת יהיה לו מה להכין יותר לצורכי המועד. ועל כל פנים מבואר שם שאם זה רק לעשות מה שנהוגים שההורים והמשפחה או הרבנים גוזזים מקצת מהשערות, הדבר מותר ואין בזה בעיה כלל ועיקר.

כיוצא בזה, יש כאלה הנוהגים לעשות תספורת לקטן בבית הכנסת, וכתב בספר שולחן גבוה (סי' תקל"א ס"ק י"ג) שנוהגים לגלח את הקטן בבית הכנסת.

שואל ונשאל

תשובות שהשיב הרב לשואליו בקצרה

תשובה: אסור ללבוש שני בגדים בבת אחת אבל מותר להוריד שני בגדים בבת אחת. עיין בשו"ת יצחק ירנן להגאון רבי יצחק ברדא שליט"א.

תיקון לאה - כיצד?

לבישת שני בגדים יחד

שאלה: קראתי שאסור להוריד שתי בגדים בבת אחת (נראה לי בגלל האור המקיף). לפי זה אז כיושבים בבית הכנסה האם אפשר להוריד את המכנס ביחד עם הבגד התחתון?

שמה של אמא של שרה

שאלה: מי היתה אמא של שרה אימנו?

תשובה: עיין בבא בתרא (דף צא ע"א) בפירוש רש"י ד"ה אימיה דאברהם. ודו"ק.

לקרוא לבת בשם רבקה

שאלה: האם לקרוא לבת בשם רבקה זה טוב? כמו רבקה אמנו?

א. כי הרי את השם של רבקה בתורה, נתנו לה הוריה, והתורה אומרת לנו שהם היו רשעים (ההורים שלה). אז יוצא כביכול שאנשים לא טובים בחרו שם זה.

ב. האם רבקה רושמים עם האות יוד אחרי הרישאלה: ריבקה. או שמא רק רבקה?

תשובה: א) רבקה זה שם נפלא. ואשרי הבת שתלך בדרכי רבקה אמנו.

ב) רבקה כותבים בלי יו"ד.

שאלה: בעניין "תיקון חצות" שנאמר בחצות לילה: א. כאשר אומרים את שני התיקונים (רחל, לאה), נוהגים לשבת על הקרקע. האם כשאר מגיעים לתיקון לאה צריך לישב על הכסא, או שממשיכים בישיבה על הקרקע? ב. בלילות בהם נאמר רק "תיקון לאה", מובא בסידור "איש מצליח" פסוקים שטוב לומר אותם במקום "תיקון רחל". האם יש להקדים פסוקים אלו ל"תיקון לאה"?

תשובה: א) ממשיכים בישיבה על הקרקע עד סוף תיקון לאה (בן איש חי שנה ראשונה פרשת וישלח הלכה יו"ד). ב) כן.

לקרוא לאדם בשם "אברהם" - "אברם"

שאלה: האם יש איסור בימינו לקרא לסתם אדם ששמו אברהם, "אברם"?

תשובה: בשדי חמד (חלק ג') מצדד להחמיר. ועיין עוד בשו"ת יביע אומר חלק ב' (חלק יורה דעה סימן ט"ז אות ח').

השיעור נמסר ביום ראשון ז' אלול תשפ"א

כמידי יום ראשון בשעה 12 בצהריים בערוץ "קול ברמה"

בית ההוראה פתוח 24 שעות ביממה, בטלפון: 03-5500228

העלון יוצא לאור בחסות

א. משכנתאות – יעוץ המשכנתא הטוב ביותר בארץ

לפרטים: 054-8444095

להצלחת: רמי יצחקיאן, אריאל פלר, יוסי דהמן, אליהו חן ויוסי ברנס הי"ו

עורך ראשי: הרב שלמה נחום.

ניתן להצטרף לאלפים המקבלים את העלון במייל, וכן ליצור קשר בדוא"ל - A025606532@gmail.com

ניתן להאזין לשיעור זה ולשאר שיעורי מורנו הרב שליט"א

בקו "תורת חיים" 02-5606532

וכן במערכת "קול הלשון"